

CE-I DE FĂCUT ÎN SOCIETATEA CUNOAȘTERII?

Vlad POHILĂ

În comunitatea bibliotecară, cu certitudine, mulți cred sincer – și justificat, în bună parte –, că noțiunea *Societatea Cunoașterii* este una specifică domeniului bibliologic. Eu însumi am întâlnit-o prima dată în contexte legate de munca bibliotecarilor, în reviste sau cărți provenind din această specialitate. Și totuși, *Societatea Cunoașterii* are o cuprindere cu mult mai largă, vizînd diverse sfere ale vieții culturale, științifice, economice, sociale, civice ș.a.m.d. Alta e că activitatea bibliotecilor are o implicare, dar și un impact, deosebite, în ceea ce privește noțiunea abordată; de aici și impresia că bibliotecile ar fi cele mai indicate pentru a ilustra rosturile *Societății Cunoașterii* la noi, pentru noi, acum și, se prea poate, peste ani. Așa sau altfel, dacă e să tratăm – fie și într-o revistă de specialitate – subiectul dat, nu ne putem limita la „segmentul bibliotecar” al existenței noastre. Măcar și de aceea că, fiind valabilă sau aplicabilă pentru mai multe sfere, *Societatea Cunoașterii* are mai multe tangențe, puncte comune pentru tot atîtea sfere. Tocmai de aceea, zăbovind în continuare asupra temei enunțate și în titlul acestui articol – ce avem de făcut în *Societatea Cunoașterii* și cum ar fi să procedăm pentru o mai eficientă valorificare a ei – vom elucida niște aspecte comune, general valabile, atît pentru munca în biblioteci, cît și în alte instituții, din cele mai diferite sfere ale activității umane.

Încă din școala mea medie de cultură generală, o școală cu mulți profesori

foarte bine pregătiți, am învățat, la început mai mult intuitiv, că a cunoaște, a fi documentat, este o necesitate; că omul cunoscător, instruit, cult, este „cu un cap mai sus”, este un avantajat, devine un bun gospodar, respectiv – un specialist de valoare; în fine, că cel care știe mai multe, se descurcă mai ușor, mai eficient în viață. Experiența ulterioară – anii de studii la facultate, apoi chiar debutul în carieră –, mi-a confirmat cu vîrf și îndesat justetea acestei abordări. Aș putea enumera zeci, poate sute de cazuri – și curioase, și edificatoare –, cînd am ieșit învingător în diferite situații dificile tocmai datorită faptului că aveam un bagaj relativ mare, oricum - suficient de bogat, în domeniile de referință. Mai tîrziu era să găsesc alte, diverse confirmări, dovezi, argumente ale necesității și utilității de a fi un om informat, documentat, un om al cunoașterii, de vreți. Cum spațiul, dar și linia revistei noastre nu ne permite să înșirăm aici „povești la gura sobei”, fie ele și axate la modul cel mai direct pe subiectul abordat de noi, ne vom limita la cîteva trimiteri cu caracter aforistic – aceasta și pentru că o maximă, o cugetare, este, în ultimă instanță o învățătură (de regulă) mare, concentrată într-un număr mic de cuvinte. Să vedem, așadar – și, eventual, să reținem! – ce spun alții, mai deștepți ca noi, despre cunoaștere.

Aristotel avea convingerea că: „*Toți oamenii au de la natură dorința de a cunoaște*”. Cu adevărat, una din primele deosebiri ale omului de alte ființe este

curiozitatea, deci, dorința de a desluși, de a ști, de a te edifica în avalanșa de fapte, fenomene, mistere ce ne înconjoară. Cu regret însă, nici pe departe toți oamenii fructifică acest mare, prețios, inestimabil dar „de la natură”, de la Dumnezeu, de la născătorii lor: adeseori dorința de a cunoaște este trecută pe un plan secund, fiind devansată de lene, de comoditatea superficial percepută, dar și de o bizară teamă, de alte stupide complexe, unul dintre acestea găsindu-și expresie și în fraze de tipul „Nu e bine să știi prea multe”, „Știi prea multe – repede îmbătrânești” sau chiar „Dacă vrei să afli prea multe, poți să te strici la cap” etc. Zăbovind încă nițel în spațiul temporal antic, de unde am început, vom evoca o extraordinară nuanțare a fenomenului cunoașterii: *Nosce te ipsum* = *Cunoaște-te pe tine însuși*, îndemn atribuit lui Socrate. Cine pătrunde în adâncimea acestei cugetări, are mai multe șanse de a cunoaște lumea și viața, natura și întreg universul, oricât de complexe ar fi acestea. Căci totul începe de la cunoașterea propriei persoane: e un loc comun că poți învăța mai ușor și mai temeinic alte limbi dacă îți cunoști bine limba maternă; e o axiomă că vei cunoaște mai bine pe alții, respectiv, alte lucruri atunci când știi cine ești, de ce posibilități / capacități dispui, ce dorești, ce și cum intenționezi să faci ș.a.m.d. În context, amintim și o constatare a lui Confucius: „A ști ce știi și ce nu știi – aceasta este adevărată cunoaștere”. Pe aceeași linie, Nicolae Iorga merge ceva mai departe, îndemnându-ne: „Cunoaște-ți prietenii pentru a-i iubi și dușmanii pentru a-i stăpîni”. Comentariile, aici, ni se par de prisos, tocmai de aceea „facem încă un salt în timp”, oprindu-ne la un poet englez de factură victoriană, Robert Browning (1812-1889), care ne dumerește că „Nu există cunoaștere fără să nu fie putere”. Am descoperit relativ târziu acest aforism, dar cu atât mai mare

mi-a fost surpriza citindu-l, căci, intuitiv, am considerat întotdeauna că omul cunoscător, documentat, instruit este nu numai puternic, dar și liber în opțiuni și în acțiuni, mai mult încă: și un popor instruit are mai multe șanse de a scăpa de tutela străinilor, de asuprire din partea altora; acestui popor i se deschid mai multe căi spre propășire, spre o evoluție benefică tuturor reprezentanților lui. Și dacă liric romantic din Anglia pune cunoașterea în legătură cu puterea, apoi Emil Cioran o corela cu... însăși fericirea omenească! Să-l ascultăm: „Cunoașterea a ridicat un zid de netrecut între om și fericire. Suferința nu e decât cunoașterea Absolutului”. Și pentru ca acest gând cioranian să nu sperie pe cineva, adăugăm în finalul acestui excurs prin universul aforistic o cugetare a lui Vasile Pârvan care, avem impresia, are ca primi destinatari pe tineri: „Mai sus, tot mai sus... Nu însă pe treptele ierarhiei, ci în cunoaștere și înțelegerea lumii”.

Aceste și alte gânduri converg spre un numitor comun: cunoașterea ca o necesitate și o garanție a propășirii societății. Cum putem lesne deduce, preocupările pentru tandemul sau dualul **om (societate) – cunoaștere**, sunt vechi și, îndrăznim să spunem – constante. Totuși, evoluția științei, respectiv, a cunoașterii, a dictat fiecărei epoci anumite „reguli ale jocului”, anumite exigențe, imperative, principii, care diferă de la o epocă la alta.

Să vedem acum care ar fi cerințele sau poate principiile specifice Societății Cunoașterii în epoca contemporană. Cîte ceva se preia, se continuă din etapele anterioare ale evoluției omenirii, deși, în ansamblu, criteriile diferă mult acum de cele specifice Renașterii sau Veacului Luminilor – ca să ne referim la numai două epoci în care oamenii, liderii de stat și de opinie puneau la modul serios problema cunoașterii ca o necesitate pentru buna evoluție a comunității și a statului.

Competențele, sau capacitatea omului de a acționa, de a aprecia, a soluționa și a decide ceva la un grad ce i-ar permite să devină o autoritate în domeniu au definit, în linii mari, dintotdeauna societățile, civilizațiile. Tocmai competențele au generat, de-a lungul veacurilor, spiritele enciclopedice, conducând în secolul al XVII-lea la apariția, în Franța, a *Enciclopediei* – o amplă sinteză a cunoștințelor umane, elaborată, pentru uzul comunității, de către o echipă de personalități ale științei, literaturii, artelor, meșteșugurilor etc. Pe urmele enciclopediștilor francezi, faimosul nostru cărturar Bogdan Petriceicu Hasdeu a inițiat elaborarea unui *Etymologicum Magnum Romaniae* – un dicționar-tezaur al limbii române – nu doar explicativ, etimologic, frazeologic, dar și universal. Inițiativa, uluitoare prin concepție și realizare chiar de la primul volum, s-a dovedit a fi peste puterile unui singur om, fie el și cu facultățile excepționale ale lui B.P. Hasdeu, din care motiv continuarea lui a fost pusă în seama Academiei Române. A fost și aceasta un semnal al necesității de specializare – mai restrânsă și, concomitent, mai profundă, în secolul XX și în prezent tocmai *specializarea* devenind un criteriu de bază al competențelor. Așadar, un semn distinctiv, un imperativ, al Societății Cunoașterii în ziua de azi ar fi specializarea, profilarea, tot mai strictă și mai aprofundată. Da, sunt apreciate și spiritele sau imboldurile enciclopedice, cu vaste cunoștințe în diferite domenii și totuși cel mai cotate – ca fiind de o utilitate deosebit de eficientă – este specialistul bine ancorat într-o sferă anume de studiu, de cercetare, respectiv, de promovare, propagare, popularizare a respectivului domeniu.

Cunoașterea mai multor limbi, aplicarea cunoașterii limbilor străine la fel au fost prețuite de-a lungul timpului, re-

curgându-se foarte des la capacitățile, la roadele activității poligloților. În epoca modernă, marcată de un dialog intens între oameni, națiuni, state, a cunoaște o limbă sau chiar câteva limbi străine nu mai constituie însă apanajul unui cerc, relativ restrâns, de filologi, de alți savanți sau diplomați. Studiarea limbilor străine a devenit pretutindeni o politică culturală ridicată la rang de stat, fiind printre tinerii aspiranți la studii universitare o disciplină dintre cele mai solicitate. *Multiculturalitatea*, *plurilingvismul* sunt niște cuvinte de ordine, mai mult decât niște simple lozinci, ale Europei contemporane, iar cu anumite nuanțări – chiar ale lumii întregi. Cu o jumătate de secol în urmă era un lux, era un „blazon de noblețe intelectuală” ca un tînăr studios să învețe, să știe o limbă străină. Cu un sfert de veac în urmă acest „lux” a prins a se generaliza; în prezent, cele mai multe licee și universități prevăd studierea a două sau chiar trei limbi. O pot spune din propria-mi experiență: cunoașterea oricărei limbi înseamnă o fereastră larg deschisă spre un nou univers cultural, informațional, dar și emotiv, sentimental. Bucuria, marea satisfacție a comunicării și a cunoașterii, a revelațiilor continue ar fi doar două din multiplele avantaje pe care ți le oferă studierea limbilor, indiferent că sunt acestea niște idiomuri „mari”, de circulație universală, sau „mici”, limitate la uzul unui popor de câteva milioane. Nu în zadar se spune: câte limbi cunoști, de atâtea ori om ești! Cum însă o marcă distinctivă a societății contemporane este abordarea pragmatică a lucrurilor, fenomenelor – ei bine, și din acest punct de vedere pot confirma axioma că studiul, cunoașterea limbilor este un capital de excepție: da, unul intelectual, spiritual, dar care te ghidează cel mai sigur spre cucerirea altor capitaluri, inclusiv spre capitalul în accepția clasicilor

economiei politice. În context, am mai spus-o și țin să repet: a) efectul cunoașterii unei sau mai multor limbi străine se reduce substanțial dacă nu cunoști bine, temeinic, subtil chiar, limba maternă – româna, în cazul nostru; b) orice limbă străină se învață mai bine, mai sigur și mai aprofundat prin intermediul limbii materne, datorită cunoașterii limbii natale; mai mult, cel care își cunoaște bine graiul strămoșesc are mai multe șanse de a studia ușor și alte discipline, adevăr surprins și de un faimos iluminist francez, E.B. de Condillac (1717-1780), care nota următoarele: „Vrei să pătrunzi cu ușurință tainele științelor? Începe prin a învăța limba maternă!”.

Un indice specific al epocii noastre îl constituie *calculatorul*, utilizarea lui, inclusiv sau primordial a *internetului*. Este, indubitabil, una dintre cele mai de seamă realizări ale intelectului uman. Totodată, calculatorul, respectiv, internetul constituie, neîndoios, și una dintre cele mai fascinante împliniri ale existenței noastre. Nu mai e cazul să insistăm asupra gradului sporit de utilitate, de eficiență, de pragmatism ale calculatorului; simplitatea și viteza – uluitoare, ambele – cu care fiecare om își face acces la un ocean dacă nu la câteva oceane, unul mai vast decât celălalt! de acumulari ale tuturor roadelor intelectului uman, ale progresului, evoluției și stării actuale a celor mai diverse sfere de preocupări ale cunoașterii.

Primit inițial cu destule reticențe, de către generația mai în vârstă (recunosc: este și cazul subsemnatului!), foarte curînd calculatorul s-a transformat dintr-o „sperietoare” – într-un instrument indispensabil, de uz cotidian, ba chiar de folosință la fiecă oră de zi și noapte. Tînăra generație – categorie cu totul convențională, în care trebuie să includem și copiii, elevii din clasele primare, cel puțin -, a îmbrățișat cu o firească ușurință și pasiuni-

ne avantajele, splendorile calculatorului, cu deosebire pe cele ale *net*-ului, cum mai este numit, la modul diminutival, hipocoristic, dar și dezmiardător internetul. Astfel încît, în prezent – la capitolul utilizarea calculatorului, accesul la internet comportă mai curînd o singură problemă care vizează, probabil, în special tinerii, adolescenții – finalitatea recursului la nenumăratele, neasemuitele avantaje oferite de calculator / internet. Ca și oricare altă realizare de seamă a progresului, calculatorul, respectiv internetul, au un impact diferit asupra diferitelor categorii de beneficiari; „ispitele” oferite fiind numeroase și extrem de variate, rămîne valabilă chestiunea cultivării unei abordări diferențiate, problema discernămîntului la utilizarea lor. Oricît ar părea de paradoxal, dar mai există și problema timpului atribuit pentru munca (sau jocul!) la / pe calculator, la / în *net*... Însă la acest compartiment ar avea mai multe de spus specialiștii, inclusiv cei din sfera sănătății publice sau individual umane.

În fine, alt aspect care se cere menționat, dacă nu subliniat / accentuat, al ființării noastre în Societatea Cunoașterii ar fi *instruirea continuă*, instruirea pe viață. Pentru a ne elucida aserțiunea dată, vom recurge din nou la o comparație de ordin temporal, cronologic. Popoarele scandinave (suedezii, norvegienii, danezii, finlandezii, islandezii), dar și națiunile baltice (mai întii estonii, apoi letonii și lituanienii, aflați în sfera de influență a regilor și cărturarilor de la Stockholm) au lichidat analfabetismul încă la începutul secolului XVII. În același veac au învățat a scrie / a citi, în proporții de masă germanii și polonezii; urmați de francezi, care au pus și soluționat această problemă curînd după stingerea incendiului național numit Marea Revoluție din anii 1789-1793 (sau chiar pînă la 1799!). După unirea, din 1859, a Principatelor Moldova și

Muntenia, domnitorul Al. I. Cuza a plasat în lista de priorități ale noului stat deschiderea de școli primare în toate comunele, proiect pus în aplicare, cu mai multă stăruință și inspirație, de către Spiru Haret, la răscrucea secolelor XIX-XX și finalizat, cu un real succes, în România Mare, așadar, și la noi, în Basarabia, în perioada dintre cele două războaie mondiale. Chiar dacă ocupanții sovietici, după 1940 și din nou, după 1944, au umilit populația basarabeană printr-o nouă lichidare a analfabetismului – prin acel *likbez* de tristă faimă, care nu însemna altceva decât învățarea alfabetului rus (chirilic), timpul, realitatea au demonstrat cotropitorilor că *cele patru clase românești* adeseori făceau concurență studiilor liceale, dacă nu și universitare din URSS! Evoluțiile din lume, în anii '50-'70 ai sec. XX, au determinat o abordare progresistă a instrucțiunii publice și a educației chiar și în spațiul, relativ închisat, al „lagărului socialist”, inclusiv în URSS și China, țări ale căror conduceri se țineau de un stupid „principiu”, care ar suna astfel: „*Nu ne pasă ce fac sau ce cred occidentalii*” (în rusă: „*Zapad nam ne ukaz!*”). Încet, timid, anevoios, dar accentele se deplasau de la ideologizarea și militarizarea excesivă, puse în serviciul consolidării statului și pozițiilor partidului de guvernământ, spre instruirea, de o manieră mai apropiată celei din Vest, a cetățenilor. Așa sau altfel, la prăbușirea imperiului sovietic, cea mai mare parte a populației actualei Republici Moldova avea studii medii (școala medie de cultură generală de 10 sau de 11 clase); un procent semnificativ de locuitori absolvise școli de meserii (profesional-tehnice), colegii („tehnicumuri”) sau facultăți (institute, universități). Prin anii '90 ai sec. XX se considera că a avea studii superioare este un plafon... Acum, la începutul mileniului III, se impune tot mai mult necesitatea studii-

lor de masterat, de doctorat, a altor forme de învățământ post-universitar.

Astfel încât, omul contemporan, pentru a face față provocărilor epocii, este pus în situația de a învăța... nu, nu chiar toată viața! dar cu certitudine, o bună parte din anii pe care i-i „sloboade” Cel-de-Sus. Nu este oare această situație un element al suprasaturării? Totul depinde de om, de profesiunea aleasă, de aspirațiile, de ambițiile, de proiectele, dar și de necesitățile fiecăruia. Unii *trebuie*, alții *doresc* să învețe chiar toată viața. În societatea barbară, omul se conforma legilor acelei societăți și numai respectându-le a putut merge mai departe, spre o relativă civilizație. În epoca victoriană – cităm acest exemplu, cum am amintit mai sus spusele unui reprezentant al acelor vremi -, cei mai mulți britanici și irlandezi au adoptat principiile specifice unei existențe de tip victorian, fructificând cu succes beneficiile unei înfloriri economice și culturale. În consecință, în epoca ce-și face sinonim nu numai Societatea Libertății, dar și Societatea Cunoașterii, *oamenii au de ales între libertate* – a faptei, a acțiunilor, a modului de viață - și *cunoașterea* a tot ce se poate și a tot ce este necesar, util, benefic. Omul liber se poate autoîncînta și autoadmira, omul cunoscător – este, de regulă, admirat de alții; cel liber, de obicei, își trăiește mai mult singur satisfacțiile personale; cel instruit, documentat, cunoscător poate contribui la înmulțirea satisfacțiilor sufletești și a realizărilor pentru un număr mai mare de membri ai familiei, de colegi, prieteni, concetățeni. Omul cu cap pe umeri va opta pentru o îmbinare cât mai armonioasă a libertăților și a șansei de a cunoaște cât mai multe. Măcar și de aceea că este cu adevărat liber – dar și puternic – omul informat, documentat, cel ce se lasă mai întâi pradă fascinației de a ști, apoi și altor tentații pămîntești. Și, cum bine se cunoaște, urma alege.